

Pécsi Tudományegyetem
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

Kátainé Lusztig Ilona

Gyermekvédelem és szabadidő-pedagógia

Nevelőcsaládokban élő gyermekek szabadidős tevékenységei Bács-Kiskun
megyében 2011-2014 között

A doktori értekezés tézisei

Témavezető:

Dr. habil. Híves-Varga Aranka PhD
egyetemi docens

Pécs

2017

TARTALOM

Bevezetés.....	3
A kutatás célja, helyszínei, hipotézisei, mintavétele, módszerei	4
Záró gondolatok	12
Irodalom	14
Jogforrások	21
A doktori értekezéshez kapcsolódó publikációk	23

Bevezetés

A szabadidő eltöltésének gyakorlata iránt akkor kezdtem érdeklődni, amikor gyermekvédelmi szakterületen eltöltött több évtizedes munkám során számos esetben azzal szembesültem, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek egy része nem tud hasznosan gazdálkodni a szabadidejével. Sokan közülük kifejezetten haszontalan elfoglaltságokkal, káros szenvedélyekkel, céltalan időtöltéssel (pl. dohányzás, kábítószer-használat, alkoholizálás, csellengés) töltötték napjaikat. Sok fiatalnak nem volt otthonról hozott jó példája: a kapott szocializációs minták nem hordoztak értéket. Szüleiktől negatív magatartásformákat, deviáns viselkedésmintákat sajátítottak el. A semmittevés vagy éppen káros szenvedélyek által nyújtott „példa” nem egyszer veszélyeztető szülői magatartáshoz társult. Saját családjukban töltött előéletüket ingerszegény környezet, elhanyagolás vagy bántalmazás jellemezte, mely később a gyermekeknek családjukból történő kiemeléséhez vezetett. Sok esetben az életvezetési, életmódbeli problémákon kívül a szabadidő eltöltése terén is segítségre szorultak. Ugyanakkor az ilyen családokban nevelkedő gyermekek igényelnének éppen tudatosabb támogatást, hiszen a hasznos szabadidő eltöltésének módozatai a családi életvitelbe nem ágyazódtak be és/vagy a család számára ezek a hasznos szabadidő-eltöltési módok nem elérhetők. (Kovácsné 2013) A gyermekvédelmi szakellátásba kerülve ezek a gyermekek a korábbi életükben megismert viselkedésmintákat próbálják tovább követni. Az elsajátítandó pozitív szabályok, normák, követendő minták sok esetben ismeretlenek és nem ösztönzőek számukra. A gyermekvédelmi rendszer új lehetőségeket biztosít, hiszen a nevelőszülői elhelyezéssel – jogszabályok által kötelezően előírt feltételekkel – családot pótló megoldást nyújt a gyermekeknek. Ebbe a körbe tartozik a fiziológiás szükségleteken és az oktatáson kívül többek között a hasznos szabadidő eltöltés is. Érdekelt, hogy a nevelőszülők eltérő társadalmi és kulturális háttérük, iskolázottságuk következtében hogyan biztosítják a szabadidő eltöltéshez szükséges feltételeket?

E kérdés vizsgálatát nem lehet kiragadni abból a közegből, amelyben a gyermekek élnek. Vajon a saját családban, hasonló társadalmi szinten élő gyermekek hogyan töltik szabadidejüket? Ennek kutatásához szükségesnek éreztem olyan vizsgálati csoportot keresni, amellyel a nevelőcsaládban élő gyermekek összehasonlíthatóak. A kutatás során ezért a nevelőszülőknél élő gyermekeken kívül két általános iskola – többségükben saját családjukban élő - diákjait kérdeztem szabadidős szokásaikról. Az egyik iskola nagyváros közelében lévő községben található, az odajáró tanulók egy része külterületen él. A másik iskola diákjai közepes méretű alföldi város EGYMI iskolájába járnak. A tanulók között vannak hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetűek; az EGYMI tanulói között gyermekotthonban elhelyezett gyermekek is találhatóak. Kérdőíves vizsgálat

módszerével érdeklődtem a két iskola diákjaitól az iskolai és iskolán kívüli tevékenységeikről. Összehasonlítottam a két csoport – nevelőszülői és saját családban élők – szabadidős tevékenységeinek változatosságát és társas kapcsolataikat a szabadidő eltöltésében.

A kutatás tárgya: szabadidő a nevelőcsaládokban

Disszertációmban egy speciális helyzetben lévő gyermekcsoportnak (gyermekvédelmi gondoskodásban, nevelőszülőknél élők) szabadidős szokásait, lehetőségeit emeltem fókuszba. Felvetődik a kérdés; különböznek-e a nevelőszülőknél élő gyermekek szabadidős tevékenységei, szokásai a saját családban nevelkedő gyermekekétől? Véleményem szerint a választ a gyermekek előéletében kell keresnünk. Azok a gyermekek, akik saját szüleikkel élnek, jól vagy rosszul, de mindenképpen elsajátítanak családi mintákat, rendelkeznek valamilyen kulturális örökséggel, kulturális tőkével. A primer családi nevelést számításba kell venni, az elsajátított kulturális tőkét – Bourdieu szerint – mindig az első elsajátítás körülményei formálják. Ha a gyermek a családjában rossz tapasztalatokat szerez, vagy elvesztegeti ennek megszerzésére fordítható időt, akkor a következmények korrigálására sok időt kell fordítani. (Bourdieu 1998) Ez a nevelőcsaládban történhet meg, amennyiben a nevelőszülő kiemelt figyelmet fordít a gyermek személyiségének fejlesztésére, pozitív minták közvetítésére. A nevelőszülők közös jellemzője: mindannyian más szülők gyermekeinek nevelését, gondozását vállalják. Gyermekvédelmi szakellátásra – nevelésbe vételre – akkor van szükség a gyermek életében, ha családja súlyosan veszélyezteti őt, illetőleg a gyermek saját deviáns magatartása indokolja azt. A helyettesítő védelem keretében lehetőleg nevelőcsaládban történő elhelyezést kell biztosítani a gyermekek számára. E dolgozat keretében a nevelőcsaládban élő gyermekek helyzetét vizsgálom a szabadidő eltöltés szempontjából. E kérdés korábban is felmerült a gyermekvédelmi szakellátásban: a szabadidő hasznos eltöltésének fontossága már a 20. század hetvenes-nyolcvanas éveiben megjelent a gyermekvédelem gyakorlati útmutatásaiban, feladatként jelölve a nevelőszülők számára.

A kutatás célja, helyszínei, hipotézisei, mintavétele, módszerei

Régóta foglalkoztat a kérdés, hogy a kisgyermekkorai személyiségfejlődésükben és szocializációjukban megzavart, esetenként retardált gyermekek le tudják-e hátrányaikat küzdeni, amennyiben gyermekvédelmi szakellátásba kerülnek. Későbbiekben – fiatal felnőttként – be tudnak-e illeszkedni a társadalomba vagy elkallódnak? A szakellátásba kerülő gyermekek közt igen sok nehezen nevelhető, viselkedészavart mutató, beilleszkedési, magatartási, tanulási nehézséggel küzdő gyermek van. A nevelőszülők feladata, hogy ezeket a hátrányokat a gondozás-nevelés folyamatában csökkentsék, illetőleg optimális esetben megszüntessék, és a gyermekek behozzák lemaradásaikat. A gondozásba vett gyermekek nemcsak új családba kerülnek, hanem

rövid időn belül iskolai tanulmányaikat is folytatják – gyakran új környezetben. Az iskola fontos teret szán a tanórán kívüli elfoglaltságoknak – a szabadidős tevékenységeknek jelentős szerepük lehet a tanulók személyiségformálásában.

A kutatás célja

Kutatásom céljául tűztem ki annak vizsgálatát, hogy a nevelőszülői nevelés során a megvalósulnak-e a szabadidő hasznos eltöltésével kapcsolatos elvárások? Tudjuk, hogy a szabadidős tevékenységek a személyiségfejlődésnek, az önmegvalósítást preferáló tevékenységeknek ideális terepei, így fontos szerepet játszhatnak a gyermekvédelemben felnövő életében is. A kedvvel, örömmel végzett foglalatosságok, különösen, ha a személyiség fejlettségével összhangban lévők, rendre pozitív hatást gyakorolnak a személyiség további alakulásának. Segítik a gyermek önművelődését, javítják a szociális interakciói kidolgozottságát, olyan magatartásminták elsajátításához adnak lehetőséget, amelyek a differenciálódó személyiség fontos attribútumaivá vál(hat)nak. (Hagymásy 2005) Éppen ezért fontos annak vizsgálata, hogy a szabadidő eltöltése milyen haszonnal jár a nevelőszülői nevelés során.

A kutatás helyszínei

A gyermekvédelem tradicionálisan megyei autonómiával szerveződik, rendelkezik. Jellemzői is eszerint változnak – összefüggésben a társadalomföldrajzi kontextussal (Varga 2015).

Vizsgálatomat Bács-Kiskun megyében végeztem, ahol több mint 1000 gyermek nevelkedik nevelőcsaládokban. A nevelőszülőknél élő gyermekekkel kapcsolatos adatfelvételt a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatához tartozó nevelőszülői hálózaton végeztem, 2011-ben. A nevelőszülői hálózat fenntartója kutatásom mintavételének idején a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat volt; 2011 decembere óta a Szeged-Csanádi Egyházmegye fenntartása alá tartozó Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató Bács-Kiskun Megyei Igazgatóságához tartozik.

Kutatói kérdések

A nevelőcsaládokban élő gyermekek szabadidő eltöltését vizsgálva az alábbi kérdéseket fogalmaztam meg és a következőket vizsgáltam:

- Hozzájárulnak-e a nevelőszülők a gondozott gyermekek szabadidejének hasznos eltöltéséhez?
- Eltérő mintázatot mutat-e a nevelőcsaládban gondozott és a saját családban nevelkedő gyermekek szabadidős tevékenysége?

- Biztosítanak-e változatos kulturális-, sport- és szabadidős tevékenységi formákat, melyekben a gondozott gyermekek és fiatalok részt vehetnek?

- Megteremtik-e azokat a feltételeket, amelyekkel esélyt biztosítanak a hátrányok leküzdéséhez?

Hipotézisek

A vizsgált témakörök alapján feltételeztem:

H1: A nevelőszülők által biztosított és a saját család szabadidős programjainak változatossága nem mutat szignifikáns különbséget.

H 2: A gyermekek szabadidő eltöltéssel kapcsolatos önálló döntését a nevelőszülők inkább befolyásolják.

A kutatás mintavétele

A mintavételt dokumentumelemzéssel, 2005-2010 között legalább egy évig nevelésbe vett gyermekek adatlapjai közül választottam. A minta választásának két kritériuma, hogy a választott gyermek a 6-18 éves korosztályból kerüljön ki és iskolai tanuló legyen. A tanulók között voltak többségi iskolába járók, eltérő tantervű iskolába járók és középiskolások is (szakiskolai tanulók, szakközépiskolások és gimnazisták). Az adatlap rendszer végig követi a gyermek útját a gyermekvédelmi rendszerben, alapellátásban történő gondozástól a nevelésbe vételig, azt követően egészen a nevelésbe vétel megszűnéséig.

A mintában részt vevő családok összetétele: a vizsgálathoz választott 151 fő nevelt gyermek összesen 54 fő nevelőszülőnél nevelkedik. Életkoruk: 6-18 éves korosztály, általános és középiskolába járó tanulók. A nevelőszülők település szerinti megoszlása: 31 fő él városban, 20 fő községben és 3 fő külterületen.

Kontroll csoportnak két iskolai csoportot választottam: egy eltérő tantervű iskola 138 diákját és egy többségi általános iskola 39 tanulóját. Igyekeztem olyan köznevelési intézményeket választani, ahol a tanulók társadalmi helyzete nem különbözik jelentős mértékben a gondozott gyermekek körülményeitől.

A kutatás eszközei és módszerei, a statisztikai elemzés módja

Kutatásomban kvantitatív és kvalitatív kutatási eszközöket egyaránt alkalmaztam. A kvantitatív vizsgálathoz kérdőív szolgálta az adatgyűjtést, a kvalitatív kutatási eszközök közül pedig dokumentumelemzést és az interjú módszert alkalmaztam. A kérdőíves vizsgálat során nyert

adatokat SPSS 21. statisztikai programban rögzítettem. A minta főbb jellemzőinek megismerésére leíró statisztikai próbákat alkalmaztam.

Dokumentumelemzés: „Gyermekeink védelmében” adatlap rendszer

A mintavétel alapjául a „Gyermekeink védelmében” című adatlap rendszer szolgált. Ezt az adatlap rendszert az 1990-es évek végétől alkalmazzák a gyermekvédelemben, alap- és szakellátásban egyaránt. Az általam vizsgált dokumentumok elsősorban a GH – 3 jelű és számú adatlapok, melyeket a gondozási helyen tölt ki a nevelőszülő, a gyám a nevelőszülői tanácsadóval együtt, a gyermek helyzetének értékelése céljából. Ezzel a gyámhatóságnak számolnak be minden évben a gyermekkel történt eseményekről, egészségi állapotról, fizikai és személyiségállapotban bekövetkezett fejlődésről és változásról, a szülővel való kapcsolattartásról, tanulmányi előmenetelről, szabadidős elfoglaltságokról. Hogyan valósultak meg a gyermek gondozási-nevelési tervében foglaltak, hogyan illeszkedett be új környezetébe, milyen változások következtek be elhelyezése óta? Jelentős szerep jut a gyermek testi fejlődését, fizikai és egészségi állapotát taglaló kérdéseknek: milyen módon segíti a gondozó a gyermeket az egészséges életmód kialakításában? Részt vesz-e fejlesztő foglalkozásokban és tehetséggondozó programokban a nevelt gyermek? Milyen szempontok alapján választották ki oktatási intézményét? Mennyire aktív a gyermek a játékban, szabadidős programok részvételében, szabadidős tevékenységekben? Hogyan segíti a nevelőszülő a gyermeket szabadidejének megszervezésében, hobbitevékenység kiválasztásában? Milyen a gyermek kötődése nevelőszülőihez, gondozóihoz: van-e igénye beszélgetésre, problémái megosztására? Van-e igény és lehetőség a nevelőszülővel közös tevékenységekre: pl. ház körüli munka, barkácsolás, játék, külső programok?

A gyermekvédelmi törvény szabályozza az adatlap rendszernek kutatási célokra történő felhasználását.

Kérdőív a gyerekekkel, fiatalokkal

Kutatásomban a kvantitatív kutatási módszerek közül a kérdőív módszerét alkalmaztam. A saját családban élő iskolás gyermekekkel két iskolában töltöttem ki kérdőíveket. A kérdőív kérdései megegyeztek a nevelt gyermekek körében vizsgált kérdésekkel. A kérdőív bevezető kérdései a családi viszonyokra vonatkoztak, azt követően a szabadidőnek az iskolában és az iskolán kívül eltöltött részére, az iskolai és iskolán kívüli szabadidős tevékenységekre terjedtek ki. Az iskolák közül az egyik a megyeszékhely környéki kistelepülés általános

iskolás tanulói köréből kerültek ki. A másik iskola diákjai vidéki, közepes lélekszámú város EGYMI általános iskolás és szakiskolai tanulóinak köréből.

Interjú a nevelőszülőkkel

Úgy véltem, a nevelőszülőknél élő gyermekek szabadidős tevékenységeiről teljesebb képet kapok, ha interjút készítek azokkal a személyekkel, akik a mindennapokban legközelebb állnak a nevelt gyermekhez: a nevelőszülőkkel.

A nevelőszülőkkel készített interjúk témája a náluk nevelkedő gyermekek szabadidő eltöltésére vonatkozott. Az interjúk felvétele a nevelőszülői tanácsadók által javasolt nevelőszülőkkel történt; a választás kritériuma a nevelőszülők lakóhelye (településforma), iskolai végzettsége és nevelőszülői tevékenységük időtartama volt. Az interjúkérdésekre a válaszadás önkéntesen történt, az adatok rögzítése során a nevelőszülők neve helyett számokat használtam. Az interjú kérdéseit – a személyes adatokon kívül - a szabadidős szokások, tevékenységek köréből állítottam össze, melynek kérdései értekezésem mellékletében megtalálhatók.

Összegzés a nevelt gyermekek szabadidő eltöltéséről

A nevelőszülői elhelyezés célja és feladata elsődlegesen, hogy a gyermek számára lehetőleg olyan állandó és biztonságos környezetet nyújtson, ahol a gyermek családi mintával ismerkedhet. Megtanulhatja a szabályokat, a társadalmi elvárás szerinti viselkedést, alkalmazkodást a társadalmi normákhoz. A nevelőszülők mind különbözőek: iskolai végzettségük, környezetük, nevelési céljaik, életmódjuk, ismereteik, kulturáltságuk változó, ezért az általuk nyújtott minta sem egyforma. Közös bennük, hogy más szocializációs közegből került gyermekeket kell a saját környezetükbe illeszteniük, gondozniuk, nevelniük, életre felkészíteniük. Az őket működtető nevelőszülői hálózatok azonos elvárásokat támasztanak velük szemben. Kötelezettségeiket jogszabályok határozzák meg, nevelői tevékenységüket folyamatosan ellenőrzik. A nevelés terén fontos szerepük van a gyermekek tanulás iránti motivációinak erősítésében, az iskolai és iskolán kívüli szabadidős tevékenységekbe való bevonásban. Ehhez a szükséges feltételeket biztosítaniuk kell és elősegíteni, hogy a gyermek hasznos foglalatosságokkal töltse idejét a kötelező iskolai feladatok elvégzése után – iskolában és otthon egyaránt. Minden tőlük telhetőt meg kell tenniük, hogy a náluk nevelkedő gyermek tartózkodjon a káros szenvedélyektől. A hasznos szabadidő eltöltés segíti a gyermek szocializációját, későbbiekben a társadalmi beilleszkedését. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a nevelőszülők különböző társadalmi

helyzete, eltérő iskolázottsága, érdeklődési köre a nevelést jelentősen befolyásolja. Azonban mindnyájuk számára azonos kötelezettségek, elvárások vannak a nevelés-gondozás terén, melyet teljesíteniük kell. Ellenkező esetben a nevelőszülői jogviszonyt a működtető megszüntetheti. A gyermekvédelmi szakemberek segítik a nevelőszülőket a szabadidő helyes beosztásában, a tevékenységek kiválasztásában és együttműködnek közös programok szervezésében.

Számtalan közös tevékenység fordul elő a nevelőcsaládokban: sütés, grillezés, sátorozás, éttermi ebéd, közös strandolás (fürdő), folyóparti séták, kutyasétáltatás, tévénezés, kirándulás, nyaralás, barkácsolás, családi ünnepek. A közös programoknak kiemelt szerepük van.

A gyermekeket – saját családban élőket és a nevelőszülői gondozás alatt állókat egyaránt – megkérdeztem arról, mit jelent nekik a szabadidő. Többségük úgy nyilatkozott, hogy a szabadidő fontos számukra: egyedül vagy a barátokkal töltik szabadidejüket. Sokan segítenek a házimunkákban szüleiknek, nagyszüleiknek. Szívesen gondozzák a háziállatokat. Leggyakrabban előforduló szabadidős tevékenységeik a különböző sportágak közül kerülnek ki; első helyen a foci, azt követően a lovaglás és a kerékpározás. Szeretnek sétálni és a természetben, szabadban tartózkodni. Szívesen rajzolnak, olvasnak. Vannak, akik táncolni járnak, énekkarosok, zenélnak (dobolás, gitározás). Szívesen beszélgetnek barátaikkal, de a hozzátartozóikkal is.

Gyakorlati tapasztalatok mutatják, hogy sok gyermeket a nevelőcsaládban együtt megélt élmények, kedvelt szabadidős tevékenységek segítettek hozzá káros szenvedélyek megelőzéséhez, későbbi sikeres beilleszkedéshez. Egyéb tevékenységek: a többi csoportba nem sorolható tevékenységek tartoznak ebbe a körbe. A nevelt gyermekek körében leggyakrabban - az iskolai fejlesztések és az otthoni tanulás mellett - az iskolai tanulmányokhoz kapcsolódó gyakorlás szerepelt. Amint a nevelőszülők az interjúban erről beszámoltak, sok gyermeknél szükség van lecke kikérdezésére, ismétlésre. Ezen kívül a programok között előfordult: játszótérre járás; munka; közösségi programok; cserkészet; környezetvédelem; vérszerinti testvérekkel való közös együttlét. Ide soroltam továbbá az iskolán kívüli és a nevelőcsalád otthonán kívül töltött időt: kollégiumban töltött szabadidőt, nevelőszülői hálózat által szervezett külföldi csereprogramokat, falusi vendéglátást, szabás-varrás tanfolyamot, külön nyelvtanulást és nyelvórákat, zeneiskolai hangszer tanulást, fűvószenekarban szereplést.

Leginkább azt kedvelik a szabadidőben, hogy azt csinálják, amit szeretnek. A különféle játékok és a pihenés fontos számukra. Sokan emellett említik a tanulást, mint szabadidős tevékenységet. Szívesen számítógépeznek, tabletet használnak. Vannak, akik egyházi rendezvényekre, gyülekezetekbe járnak, bibliát olvasnak. Sokan írtak arról, hogy jól érzik

magukat a szabadidejükben. Néhány gyermek beszámolójában sajnálatosan a szabadidő káros eltöltésének formái is feltűnnek: „szívás”, „flash”, csavargás, egész napos unatkozás. Ezek azonban csak néhány esetben fordultak elő.

Következtetések, javaslatok: a hipotézisek áttekintése

A disszertáció elején feltett kérdéseim alapján – a hipotéziseket illetően – a következő megállapításokra jutottam:

H1: A nevelőszülők által biztosított és a saját család szabadidős programjainak változatossága nem mutat szignifikáns különbséget.

A nevelőcsaládokban élő gyermekek szabadidős tevékenysége a dokumentumelemzések alapján nagy változatosságot mutat, de nem mutat szignifikáns különbséget a saját család által biztosított programokhoz képest. Jelentős az iskolában, de tanórán kívül végzett tevékenységeknek az aránya. A nevelőszülők a gondozott gyermekek többségét napközis foglalkozásokra, illetve tanulószobai foglalkozásokra írták (kutatásunk mintavétele még az egész napos iskola bevezetése előtt történt). Iskolai rendezvényeken részt vett a nevelt gyermekeknek több mint 70%-a. Az iskolai rendezvényekbe való bekapcsolódást a nevelőszülői hálózatot működtetők fontosnak tartják. Nagy jelentősége van a gyermek iskolai beilleszkedésében annak, hogy a nevelőszülők biztosítják-e mindazon feltételeket a gyermekek számára, amelyeket a saját családban élők megkapnak. Ezt a kötelezettséget a szolgáltató számon kéri a nevelőszülőtől. A gyermek ugyanis nem kerülhet hátrányba e téren sem, iskolatársaitól, osztálytársaitól. Fontos kérdés az iskolai beilleszkedés, a sikeres tanulmányok egyik előfeltétele. Sok esetben tapasztaljuk, hogy a nevelésbe kerülő gyermek korábban egyáltalán nem járt iskolába, vagy sok igazolatlan hiányzása volt. Ezért is nehéz számukra az új iskolai környezetbe történő beilleszkedés. Éppen ezt segítheti elő az iskolai rendezvényekbe való bekapcsolódás, a napközi, az osztálykirándulásokon való részvétel, különböző szakkörökbe, sportkörbe való bekapcsolódás. Az iskolai szabadidős tevékenységek mellett fontos a gyermekek számára az a szabadidő, melyet a nevelőcsaládban töltenek. Ennek minősége, hasznos eltöltése, különböző programokba való bekapcsolódás biztosítása fontos feladata, kötelezettsége a nevelőszülőknek. A vizsgált tevékenység formákból láthattuk, hogy a gyermekek gyakran járnak kirándulni a nevelőcsaládokkal. Bekapcsolódnak a nevelőszülők saját családi programjaiba. Otthoni tanulás, különböző sport és kulturális tevékenységek színesítik életüket.

Az eredményes neveléshez tartozik a gyerekeknek a házimunkákba való bevonása. E téren a dokumentumelemzések alapján tapasztalhattuk, hogy a nevelőcsaládban kisebb arányban kapcsolódnak be a gyermekek a házimunkákba, mint a saját családban élők. A házimunkák összetétele nagy változatosságot mutat. Három fő csoportot alkottunk a dokumentumok értékelésekor. Az adatokat elemezve konyhai tevékenységeket (1.), ház körüli munkákat (2.) és a házimunka-takarítás tevékenység (3.) csoportokat találtunk.

Mindezekkel a tevékenységekkel új lehetőségeket biztosítanak a gondozott gyermekeknek személyiségük teljesebb kibontakoztatásához. A nevelőszülők folyamatos segítséget kapnak a gyermekvédelmi szakemberektől. Az első hipotézisemet igazoltnak tekinthetem. A szolgáltatók igyekeznek minél több és változatosabb programot kínálni a gyermekek számára. A saját családban élők szabadidős tevékenységei is igen változatosak. Kutatásom eredményei alapján azt is megállapítottam, hogy a nevelőszülők által biztosított és a saját család szabadidős programjainak változatossága nem mutatott jelentős eltérést.

H2: A gyermekek szabadidő eltöltésével kapcsolatos önálló döntését a nevelőszülők inkább befolyásolják.

Kutatásom eredményei azt mutatták, hogy **a nevelőszülők biztosítják a hátrányos, sőt veszélyeztetett helyzetből családjukba került gyermekek személyiségének kibontakoztatásához szükséges iskolai és iskolán kívüli szabadidős tevékenységek széles tárházát, ugyanakkor a saját családban élőknel nagyobb ellenőrzést gyakorolnak a gyermekek szabadidő eltöltése felett.** A nevelőszülők iskolai végzettsége csak részben befolyásolja ezt a folyamatot. A nevelőszülők ugyanis az őket működtető intézmény fenntartó ellenőrzése alatt állnak. Ezért sem szándékosan, sem esetleges hiányos iskolázottságukból következően nem gátolhatják a náluk elhelyezett gyermekeket továbbtanulásukban, tehetségük kibontakoztatásában. El kell ismernünk azonban, hogy a nevelőszülő szokásainak, értékrendjének, saját érdeklődésének mindenképpen szerepe van a nevelt gyermek életében, hiszen elsősorban ezzel szembesül nap mint nap a nevelőcsaládban. Azt pedig, hogy egy nevelőszülő milyen tevékenységeket preferál a saját családjában, mindenképpen befolyásolja saját iskolai végzettsége, s így – bár közvetve – de ez hatással lehet a nevelt gyermekre is. Igazoltnak tekintem második hipotézisemet a tekintetben, hogy a nevelőszülők folyamatos instruálása és ellenőrzése biztosítja a szabadidős tevékenységek változatosságát. Azzal a kiegészítéssel, hogy a nevelőszülői ellátás elsősorban a felügyeleti elvárások alapján mutat olyan változatosságot, mint a családban nevelkedő gyermekek esetében. Ennek következtében

a gondozott gyermekek szabadidős programjainak változatossága nem függ a nevelőszülők iskolai végzettségétől.

A dokumentumelemzés és a kérdőívek, valamint nevelőszülőkkel készült interjúk feldolgozása alapján - arra a következtetésre jutottam, hogy a gondozott gyermekek számára változatos programok kínálatából jelentősen kiveszik részüket a nevelőszülőket működtető hálózatok is. Számos fenntartó – különösen a sok férőhellyel rendelkező hálózatok - alkalmaz már szabadidő szervezőt.

Elmondható, hogy a nevelőszülők megteremtik a feltételeket a gondozott gyermekek változatos szabadidős programjaihoz. Ezzel esélyt biztosítanak a hátrányok leküzdéséhez. Eredményeim azt is mutatták, hogy a nevelőcsaládban élő gyermekek tevékenységrendszere és a saját családban élőké nem különbözik jelentősen. Az életkornak megfelelő tevékenységek kiválasztásában fontos szerep hárul a nevelőszülőkön kívül az iskolára, a pedagógusokra valamint a - nevelőszülő-t nevelési, gondozási tevékenységében segítő, ellenőrző - gyermekvédelmi szakemberekre.

Záró gondolatok

Hogyan kapcsolódik össze tehát a szabadidő és a gyermekvédelem? A gyermekvédelem olyan szakma (hivatás), melyben a szakemberek nehéz feladatot vállalnak. A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeknek nemcsak otthont és szülő-t kell pótolniuk, hanem meg kell ismertetni őket a világnak olyan dolgaival, eseményeivel, történéseivel, folyamataival, amelyektől korábbi életükben – feltehetőleg – el voltak zárva, vagy valamilyen okból nem jutottak hozzá. A hasznos szabadidő eltöltés nemcsak azért fontos a gyermeknek, mert új élményekkel és új ismeretekkel gazdagodhat, hanem örömezéshez is juthat általa. A szabadidő eltöltésének milyensége – tartalmassága, rendszeressége, intenzitása, stb. – mindenképpen jelentősen befolyásolja, de talán még egész életre vonatkozóan is meghatározhatja az egyén személyiségfejlődését. Ezért kisgyermekkorától lehetőséget kell adni a gyermeknek az értelmes, konstruktív szabadidő eltöltés lehetőségére. Támogatni és irányítani e téren, hiszen ez is a tanulási folyamat része. A gyermekvédelmi szakellátásban felnövő gyermekeknek sok esetben már az anya - gyermek kapcsolat sérüléséből, hiányából erednek magatartási, beilleszkedési, tanulási problémáik. Gyakran előfordul, hogy alig, vagy csak felszínesen ismerik szüleiket, hozzátartozóikat. Keveset tudnak gyökereiről. Nem tudják, mit hoztak családjukból; családtagjaik közül ki, miben volt tehetséges? Segíteni kell nekik, hogy minél többet tudjanak „kihozni” magukból, támogatást nyújtani tehetségük kibontakoztatásához, pozitív mintát mutatni számukra. Major Zsolt Balázs írja a gyermekvédelemről: „A

gyermekvédelem önálló szakma, hivatás. Önmagában sem a pedagógia, sem a pszichológia tudományának ismeretei nem elégségesek a mindennapi szakmai munka támogatásához. Ha nem mély megértésre, „a felszín mögé nézésre” épülő eklektikus szemléletmóddal közelítjük meg a gyermekvédelmi feladatokat, szükségszerűen azt fogjuk érezni, hogy tehetetlenek vagyunk, „nincs eszköz a kezünkben”. És valóban nincs eszköz a kezünkben, ha nem tekintünk a dolgok mélyére, nem értjük meg valóban, hogy mi zajlik, zajlott le a gondozott gyermekek lelkében.” (Major 2009:194)

Örvendetesnek tartom, hogy utóbbi években a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek egyre inkább felismerik a szabadidő eltöltés jelentőségét a gyermek optimális fejlődésében. Megyémben a szolgáltatók egyre több eseményt, hétvégi élményprogramokat, különféle sport és kulturális tevékenységeket biztosítanak a nevelt gyermekeknek. Úgy tűnik, a hasznos szabadidő eltöltés egyre fontosabbá kezd válni a gyermekvédelmi szakellátásban. Ezzel segíthetjük a gondozott gyermekek kedvezőbb személyiségfejlődését, önismeretük fejlesztését. Hiszem, hogy a jó mindenki benne lakozik; megfelelő segítséggel, tartalmas időtöltésekkel sikerül a nevelőszülőknél felnövekvő gyermekekből érdeklődő, értékes embereket nevelni, elősegítve ezzel társadalmi beilleszkedésüket.

Irodalom

- Arendt, Hannah 1995. Múlt és jövő között nyolc gyakorlat a polgári gondolkodás terén. Budapest: Osiris Kiadó – Readers International. 172.
- Aszmann Anna 1999. A gyermekek egészségi állapota, egészséget befolyásoló magatartása (Mit tehet az iskola a gyermekek egészséget befolyásoló szokásainak javítása érdekében?) Aszmann Anna szerk., Egészségvédelem az oktatásban: Tájékoztató az oktatási - nevelési intézmények vezetői és pedagógusai számára. 108. Anonymus.
- Azzopardi, Anthony 2004. Szabadidő: kockázati tényezők és a sebezhetőséghez vezető utak. Gábor Kálmán – Jancsák Csaba szerk., Ifjúsági korszakváltás. Ifjúság az új évezredben. 223-247. Szeged: Belvedere Meridionale.
- Bábosik István 1999. A nevelés elmélete és gyakorlata. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 82.
- Bábosik István 2004. Neveléstudomány – Nevelés az Európai Unióban. Budapest: Osiris Kiadó. 44.
- Bábosik István – Mezei Gyula 2005. Neveléstan. Budapest: Telosz Kiadó. 76.
- Barabásné Kárpáti Dóra 2012. A szabadidő-eltöltési formák hatása a fiatalok kábítószer-fogyasztására. Gazdasági és Társadalomtudományi Közlemények. 4.1. 149-156.
- Bauer Béla – Tibori Tímea 2002. Az ifjúság viszonya a kultúrához. Szabó Andrea – Bauer Béla - Laki László szerk., IFJÚSÁG 2000 – Tanulmányok I. 180-201. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Bauer Béla 2010. Kulturális spirálok: A magyar fiatalok kulturális és szabadidős szokásainak különbözőségei – különös tekintettel a Baranyában, illetve Budapesten élő fiatalokra. Kapocs, 9. 4. 2-14.
- Balogh Anikó 2010. A gyermeknevelés fontos állomásai. „Pro-Team” Nonprofit Kft.
- Bartos Éva 2009. Egyenlő esélyű kulturális-, sport-, és szabadidős tevékenységek. Budapest: FSZK.
- Berlingerné Sashegyi Katalin – Klézliné Teffner Gabriella – Bucher Erika – Tölösi Kálmán 2010. Nyári tábor nevelőcsaládokban élő gyermekeknek. Kapocs, 9. 2. 60-61.
- Bokorné Szegő Hanna 1979. A gyermek védelme a nemzetközi jogban. Jogtudományi Közöny 6. 310-315.
- Bokorné Szegő Hanna 1990. Előszó. Egyezmény a Gyermekek Jogairól.
www.bpxv.hu/v4wf434rf/uploads/2005/4/egyezmény_a_gyermekek_jogairol.pdf?629372
- Boros Szilvia – Kalmárné Rimóczi Csilla 2011. A szabadidő-eltöltési szokások testi énképére gyakorolt hatásai. Kalokagathia. 49. 2-4. 118-128.
- Borosán Livia 2011. A szabadidő mint pedagógiai lehetőség. Bábosik István (et al.) szerk., Pedagógia az iskolában: a szociális életképesség megalapozása. 144-146. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem ELTE Eötvös Kiadó.
- Bosnyák-Varga Tímea – Kátainé Lusztig Ilona 2015. Gyermekvédelem Portugáliában.

- Kaposvári Gyógypedagógiai Vademecum II. Újabb megközelítések a gyógypedagógiában. Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar. 7-22.
- Bourdieu, Pierre 1998. Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. Lengyel György - Szántó Zoltán szerk., Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. Aula Kiadó Kft. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem. 155-176.
- Bukta Zsuzsanna 2008. Sport, szabadidő, rekreáció. Civil Szemle 5. 1-2. 14-15., 27-38., 31.
- Csikszentmihályi Mihály 2001. Flow – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája. Budapest: Akadémiai kiadó.
- Csikszentmihályi Mihály 1998. És addig éltek, amíg meg nem haltak: a mindennapok minősége. Budapest: Kulturtrade Kiadó. 79.
- Csikszentmihályi Mihály 2009. Az öröm művészete. Flow a mindennapokban. Budapest: Nyitott Könyvműhely. 41.
- Csizmadia Péter, Szabó Mónika, Aszmann Anna 2003. Táplálkozási és szabadidő eltöltési Szokások serdülőkorú roma és nem roma tanulók körében III. Egészségnevelés – Educatio Sanitaria 64/1. 9-15.
- Cs. Nagy Ágnes 2007. A gyomaendrői középiskolások kultúrafogyasztása és szabadidő-eltöltése. Új Ifjúsági Szemle 5/3. 58-65.
- Dettre Erzsébet szerk., 2007. „Gyermekeink védelmében”. Módszertani kézikönyv az egységes gyermekvédelmi nyilvántartási rendszer használatához. Budapest: Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.
- Domszky András 1994. Bevezető gondolatok a gyermekvédelem értelmezéséhez. Csókay László (et.al.) szerk., Hazai Vera, Herczog Mária. A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata. Budapest: PONT Kiadó. 9.
- Dumazedier, Joffre 1976. A szabadidő kulturális forradalma és permanens nevelés az ipari társadalmakban. Falussy Béla szerk., A szabadidő szociológiája: Tanulmányok. Budapest: Gondolat. 179-198.
- Frenkl Róbert 2002. Előszó. Dobozy László szerk., Válogatott tanulmányok a rekreációs képzés számára. Budapest: Magyar Sporttudományi Társaság. 7-8.
- Füle Sándor 2002. Párbeszéd a szülők és pedagógusok között. OKKER Oktatási, Kiadói és Kereskedelmi Kft.
- Éliás István – Tucza Rita 2007. Múzeumpedagógia szabadidőben. Fordulópont. 37. 75-82.
- Fazekas Anna 2012. Státuszszelzés és szabadidő. Másodkézből. Magyar Ifjúság 2012. ISZT Alapítvány Kutatópont. 219-244.
- Fazekas Anna 2015. Dél-Alföld – Regionális Ifjúsági Helyzetelemzés. Nagy Ádám, Székely Levente szerk., Harmadrészt Magyar Ifjúság 2012. Regionális Helyzetelemzések. ISZT Alapítvány – UISZ Alapítvány – Excenter Kutatóközpont. 151-206.
- Folaron, Gail – Hess, Pegg 1990. Placement Decisions: Teaching Effectiveness in Child Welfare. Boston, Massachusetts. Practice and Policy NASW.
- Foster carers handbook 2014. Torbay Council, UK. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/192705/NMS_Fostering_Services.pdf

- Furlong, Andy – Stalder, Barbara – Azzopardi, Anthony 2003. Sebezhető Ifjúság. Sebezhetőség az oktatásban, a munkavállalásban és a szabadidőben Európában. Előszó. 176-180. Szeged: Belvedere Meridionale.
- Fülöpné Erdő Mária 2010. Szabadidő és rituálék a családban. Katolikus Pedagógia 1. 265-276.
- Fülöpné dr. Erdő Mária, Fehér Ágota, Tóth József, Vida Zsuzsanna szerk., 2013. Új nevelőszülők képzése. Oktatói segédanyag 2. Írta és összeállította: az Apor Vilmos Katolikus Főiskola Szakmai Munkacsoportja. Budapest: Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Gombos Péter 2014. Szövegértés-fejlesztés hátrányos helyzetű diákoknál. Gombos Péter – Kiss Gábor szerk., Már tudok olvasni? Tanulmányok az értő olvasásról. Kiadja: Kaposvári Egyetem. Centrál Press Nyomda, Kaposvár. 107-109.
- Gombos Péter 2015. Az irodalmi nevelés jövője. Gombos Péter szerk., A művészet és a kultúra befogadásának alapkérdései. Filozófiai, pszichológiai és pedagógiai aspektusok. A kiadvány a TÁMOP-4.1.2.b.2,-13/1-2013-0014 azonosító jelű, a „Pedagógusképzést segítő hálózatok továbbfejlesztése a Dél-Dunántúli régióban” elnevezésű projekt keretében készült. A tanulmányok szerzői a Kaposvári Egyetem Pedagógiai Karának oktatói. Felelős kiadó: Podráczky Judit dékán. Dombóvár: Szecsox Nyomda Kft. 49-63.
- Gyenei Melinda 2004. Iskoláskorúak szabadidős tevékenysége tanulmányi eredményük tükrében. Alkalmazott pszichológia 6/ 4. 6-19.
- Gyenge Eszter 1999. Az óvodás és iskolás gyermekek pszichés problémái. Aszmann Anna szerk., Egészségvédelem az oktatásban. Tájékoztató az oktatási- nevelési intézmények vezetői és pedagógusai számára. Anonymus. 62.
- Gyermekvédelmi Fogalomtár 2007. Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete.
- Hagymásy Katalin 2005. A szabadidő pedagógiai és pszichológiai kérdései. <http://users.atw.hu/golleszegual/html/szabadido.htm/>
- Halpern, Robert 2000. The promise of after-school programs for low-income children. Early Childhood Research Quarterly. Volume 15. Issue 2. Pages 185-214.
- Hankiss Elemér 2012. A Nincsből a Van felé. Gondolatok az élet értelméről. Budapest: Osiris Kiadó. 231.
- Hardy, L. L. – King, L. – Reinten-Reynolds, T. – Bauman, A. 2011. Is active after school program participation associated with physical activity outcomes? Obesity Research & Clinical Practice, Volume 5, Supplement 1. Page 25.
- Hauptman Ágnes 2004. A szabadidő-szervezés lehetőségei a szociális munkában egy nyári tábor során. Család, Gyermek Ifjúság 13/4. 6-19.
- Heidegger, Martin 1992. Az idő fogalma. A német egyetem önmegnyilatkozása. Budapest: Kossuth Könyvkiadó. 34.
- Hoffmann Judit 2006. A szabadidő pedagógiai és gyógypedagógiai kérdései. Pécs: Comenius Kft.
- Hurd, Amy R. – Anderson, Denise M. 2011. Definitions of leisure, play, and recreation. The Park and Recreation Professional's Handbook <http://humankinetics.com/excerpts/definitions-of-leisure-play-and-recreation>

- Hüse Lajosné – Tar Józsefné – Vitányiné Fenyves Angelika 2005. Integrációt segítő szabadidős tevékenységek. Óvodai nevelés. 58/ 8. 291-292.
- Homoki Andrea 2005. Jövőképek és életesélyek. Az „Aranyhal” esete a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló fiatalokkal. Szretykó György szerk., Az ifjúság helyzete és jövőképe. Adalékok az ifjúság szociológiai elemzéséhez. Comenius Bt. 233-250.
- Jávor István 2005. A munka világa. Bayer József – Jávor István – Utsi Ágnes szerk., Társadalomismeret. A politika – a munka világa – az életmód kérdései. Budapest: Dinasztia Tankönyvkiadó. 81-154.
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2013. A kultúra és az értékek szerepéről. Kovách Imre, Dupcsik Csaba, P. Tóth Tamás, Takács Judit szerk., A társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Tanulmányok. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai intézet). Argumentum. 83–99.
- Kádár Magdolna Katalin – Balogh Mónika 2008. A kábítószer-fogyasztás háttértényezői kiemelten a családi kapcsolatokra, a szabadidő eltöltésére és az értékrendszerre vonatkozóan – állami és egyházi középiskolások körében. Egészségfejlesztés = Health Development, 49/ 5-6. 8-18.
- Káldy Zsolt – Kincses Ádám – Nagy Gábor – Szakácsné Boros Anita 2010. Társkapcsolatok a gyermekvédelmi intézményekben. Kapocs. 9/4. 52-60.
- Kiss Gabriella 2006. Szabadidő-diskurzusok a XXI. század elején. Szín. 11/ 5. 30-33.
- Kiszely György 2002. Az urbanizáció, a szabadidő és az emberiség biológiai jövője. Egészségnevelés – Educatio Sanitaria. 43/ 3. 129-130.
- Koncepció a gyermekvédelem rendszerének átalakításáról 1992. Népjóléti Minisztérium (Munkaanyag, 1992. október)
- Kovácsné dr. Bakosi Éva 2013. A szabadidő pedagógiai kérdéseiről. Magyarország – Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007 – 2013. /www.Hungary-Romania-cbc.eu; HURO-1001/268/2.3.1. /
- Kovács Tamás Attila 2002. A rekreáció fogalma, értelmezése. Dobozy László szerk., Válogatott tanulmányok a rekreációs képzés számára. 49-50. Budapest: Magyar Sporttudományi Társaság.
- Kósáné Ormai Vera 1999. Pszichológus az iskolában. OKKER. 128.
- Kozma Judit 1998. A gyermekvédelmi sokszög. Esély. 1998/3. 126-132.
- Kuczi Tibor 2010. Szabadidő: lustasághoz való jog? Replika. 70. 7-14.
- Kun Katalin 2012. Alapkészségek fejlesztési lehetősége a népi játékok és a néptánc tanításával. Tudásmenedzsment - A PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar Periodikája 13/ 1. 88-98.
- Kürti Jarmila 1988. Az iskolai eredményesség és a szocializáció. Budapest: Akadémiai Kiadó. 37.
- Lipp Márta 2005. Települési szabadidős lehetőségek és lakossági igények. Szín. 10/ 1. 1-7.
- Leiner Károly 2006. A kompetenciafejlesztés lehetőségei a tanórákon és a szabadidős tevékenységekben. Új Pedagógiai Szemle. 57/ 11. 112-121.
- Linder, Staffan Burenstam 2010. A hajszolt szabadidős osztály. Kuczi Tibor szerk., Időprésben: hajszolt munka, hajszolt fogyasztás. Replika. 70. 15-30.

- Madarász Éva 2008. Sérült emberek szabadidős programszervezése külföldön és hazánkban. Gyógypedagógiai Szemle. 36/2. 149-151.
- Major Zsolt Balázs 2009. „Erő és alázat” – IP a rendszerszemléletű gyakorlatban, avagy a segítők segítése. Petróczi Erzsébet szerk., Mentális és pszichés problémák XXI. századi megoldásmódja. Szegedi Egyetemi Kiadó. 188-194.
- Mayer József 2008. Túl az iskolán – Adalékok a középiskolai tanulók szabadidő – felhasználásához. Szakoktatás. 58/ 9. 14-26.
- Máté János 1992. Gyermekvédelem Hollandiában. Esély. 1992/2. 95-99. [www.esely.org/kiadvanyok\(1992_2\)gyermekvedelem.pdf](http://www.esely.org/kiadvanyok(1992_2)gyermekvedelem.pdf)
- Menczinger Melinda – Soósné Kiss Zsuzsanna 2009. Sportoló és nem sportoló kamaszok szabadidős tevékenységének vizsgálata. Védőnő. 19/ 6. 12-17.
- Merétei Klára – Hegedűs György – Szabó Pál 2002. A szabadidő felhasználás különböző formáinak vizsgálata általános iskolák között. Egészségnevelés = Educatio Sanitaria. 43/1. 12-13.
- Mihály Ildikó 2003. Iskolások, iskolák és a szabadidő. Új pedagógiai Szemle 53/4. 92-99.
- Miller, Beth M. 2001. The Promise of After-School Programs. Educational Leadership. April 2001. Volume 58/Number 7. Pages 6-12.
- Mollenhauer, Klaus 2003. Szocializáció és iskolai eredmény. Meleg Csilla szerk., Iskola és társadalom. Budapest – Pécs: Dialóg Campus Kiadó. 27-146.
- Nahalka István 2003. Túl a falakon. Az iskolán kívüli nevelés módszerei. Budapest: ELTE BTK Neveléstudományi Intézet 47- 59.
- Nagy József 2000. XXI. Század és nevelés. Budapest: Osiris. 178-244.
- Nagy József 2010. Új pedagógiai kultúra. Szeged: Mozaik Kiadó. 171-172.
- Nagy Zoltánné 2002. Ecséri serdülőkorú iskolások szabadidős tevékenységei. Egészségnevelés – Educatio Sanitaria 43/ 6. 272-275.
- Németh Anikó – Irinyi Tamás – Lampek Kinga 2011. A szabadidő megítélésének összefüggései különböző testi és lelki problémákkal. Nővér. 24/2. 3-10.
- Nyitrai Ágnes – Darvai Sarolta 2015. A mese és a játék jelenléte a kisgyermekes családok életében. Nyitrai Ágnes szerk., Kisgyermek nevelése a családban és a bölcsődében. Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar. 41-52.
- O’Hare, Liam 2014. Did Children’s Perceptions of an after-school Social Learning Program Predict Change in their Behavior? Procedia – Social and Behavioral Sciences. Volume 116. Pages 3786-3792.
- Osváth Sarolta szerk., 2003. Az oktatás – napjainkban Magyarországon. Budapest: G-mentor Kft.
- Patajné Hegedűs Éva 2003. Korszerű szabadidős tevékenységek. Olvasóvá nevelés – irodalmi séták – a napközi otthonban. Csengőszó – módszertani folyóirat tanítóknak. 11/5. 5-17.
- Paulik Edit - Nagymajtényi László - Bóka Ferenc 2008. (Cím nélkül.) Egészségfejlesztés = Health Development. 49/ 5-6. 2-7.

- Pálhegyi Ferenc 2009. Életünk lenyomata gyermekeink lelkén. „Az oktatás közügy”. Zárókötet. VII. Nevelésügyi Kongresszus Budapest, 2008. augusztus 25-28. Budapest: Magyar Pedagógiai Társaság. 243.
- Pető András 1998. Bevezető a konduktív mozgáspedagógiába Pető András előadásai és gyakorlati bemutatói alapján. Budapest: MPANNI. 174.
- Péley Bernadette 2002. Rítus és történet. Beavatás és a kábítószeres létezőmód. Budapest: Új Mandátum Kiadó.
- Pikó Bettina 2005. Középiskolás fiatalok szabadidő-struktúrája, értékattitűdjei és egészségmagatartása. Szociológiai Szemle. 15/2. 88-99.
- Plenkovic, Juraj 2010. Szabadidő a kommunikációs – pedagógiai folyamatban. Katolikus Pedagógia. 1. 240–243.
- Polt Péter 1998. Gyermeki jogok – alkotmányos jogok. Szöveggyűjtemény és mintatár szociálpedagógia szakos hallgatók részére. IX. kötet. Pécs. 5.
- Porcelluzzi, Salvatore 2001. Szülők és gyermekeik: hogy jól éljünk együtt. Budapest: Don Bosco Kiadó.
- Rácz Andrea 2010. A hazai gyermekvédelem fejlődése a nemzetközi tendenciák tükrében. Esély. 2010/6. 4-21. www.esely.org/kiadvanyok/2010_6/01_racz.indd.pdf
- Rákó Erzsébet 2010. A szabadidő eltöltésének lehetőségei a gyermekvédelmi intézményekben. Iskolakultúra. 20/9. 44 -52.
- Rákó Erzsébet 2010. Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyerekek életkörülményeinek vizsgálata. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem BTK. <https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/98976/ertekezes.pdf>; jsessionid
- Rosta Andrea 2007. A deviáns viselkedés szociológiája. Budapest-Piliscsaba: NKA Loisir Könyvkiadó.
- Ságvári Bence 2013. Az átmenetek kora? A magyar fiatalok társadalomképéről. Kovách Imre, Dupcsik Csaba, P. Tóth Tamás, Takács Judit szerk., A társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Tanulmányok. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont (Szociológiai intézet). Argumentum. 63-82.
- Szabó József 2006. Rekreáció – Az elmélet és gyakorlat alapjai. Szeged: JGYF Kiadó. 11-44.
- Szalai Sándor 1978. Bevezetés. Az időmérleg-kutatás elmélete és gyakorlata. Szalai Sándor szerk., Philip E. Converse, Pierre Feldheim, Erwin K. Scheuch és Philip J. Stone közreműködésével. Idő a mérlegen – 12 ország városi és városkörnyéki népességének napi tevékenységei a Nemzetközi Összehasonlító Időmérleg Kutatómunkálat tükrében. Budapest: Gondolat Könyvkiadó.
- Szilvási Léna 1997. A csoportmunka gyakorlatának áttekintése. Szilvási Léna – Talyigás Katalin szerk., A szociális munka elmélete és gyakorlata. 4. kötet. Budapest. 73.
- Szokolszky Ágnes 2004. Kutatómunka a pszichológiában. Budapest: Osiris Kiadó
- Szombathelyiné Dr. Nyitrai Ágnes 2010. Mesékből sarjadó kompetenciáink. Kapocs. 9/2. 12-21.
- Szöllősi Gábor 2003. A gyermekvédelmi probléma, mint társadalmi konstrukció. Esély. 2003/2. 75-95.

- Szretykó György 2005. Állami gondozott fiatalok fedél nélkül. Szretykó György szerk., Az ifjúság helyzete és jövőképe. Adalékok az ifjúság szociológiai elemzéséhez. Comenius Bt. 200-232.
- Szucsik Ágnes 2010. A szabadidő-szervezés pedagógiai vonatkozásai. Módszertani írások. www.szake.suli.hu/2010/10/a-szabadido-szervezes-pedagogiai-vonatkozasai
- Tibori Tímea 2004. Változó szabadidő-felfogások. Kultúra és közösség. 8/2. 16-17.
- Taverno Ross, S.E. – Dowda, M. – Colabianchi, N. – Saunders, R. – Pate, R.R. 2012. After – school setting, physical activity, and sedentary behavior in 5th grade boys and girls. Health & Place. Volume 18. Issue 5. Pages 951-955.
- Urry, John 2010. Idő, szabadidő és társadalmi identitás. Replika. 70. 51.
- Vandell, D.L. – Pierce, K.M. – Dadisman, K. 2005. Out-of-school settings as a developmental context for children and youth. Advances in Child Development and Behavior. Volume 33. Pages 43-77.
- Varga Aranka 2008. Gyermekvédelem és iskolázottság. Pécs: Doktori értekezés.
- Varga Aranka 2012. Gyermekvédelem és iskola. Metszéspontok. PTE BTK Oktatáskutató Központ: Virágmandula Kft.
- Varga Aranka 2015. Az inklúzió szemlélete és gyakorlata. PTE – WHSz, Pécs. 301.
- Veczkó József 2002. Gyermek- és ifjúságvédelem. Család- és gyermekérdekek. Gyula: APC-Stúdió.
- Veressné Gönczi Ibolya 1991. Az iskolai tanulás motívumai a nevelőotthonokban nevelkedő állami gondozott gyermekeknél. Doktori értekezés. Debrecen.
- Veressné Gönczi Ibolya 2006. A gyermekvédelem pedagógiája. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Winnicott, Donald W. 2000. Kisgyermek, család, külvilág. Animula 135., 187.
- Zborovszkij, Harold Jefimovics 1976. A szabadidő mint szociológiai kategória. A szabadidő szociológiája. Tanulmányok. Budapest: Gondolat. 17- 49.
- Zrinszky László 2002. Neveléstudomány. Budapest: Műszaki Könyvkiadó. 116.
- Zsolnai Anikó 2001. Kötődés és nevelés. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó. 17.

Jogforrások

1. 1876. évi XIV. tc. a közegészségügy rendezéséről
2. 1877. évi XX. tc. a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről
3. 1874. évi XXIII.tc. a nők teljeskorúságáról
4. 1898. évi XXI. tc. a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről
5. 1901. évi VIII. tc. az állami gyermekmenhelyekről
6. 1901. évi XXI. tc. a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról
7. 1908. évi XXXVI. tc. a Büntetőtörvénykönyv módosításáról (a fiatakorúakra vonatkozó rendelkezések)
8. 2000/1925. N.M.M. az elhagyottá nyilvánításról
9. 129.000/1930. N.M.M. állami gyermekmenhelyek területének megállapítása
10. 80.000/1912. B.M. szabályrendelet a m. kir. állami gyermekmenhelyek részére
11. 200/1945. M.E. sz. rendelet a zsidótörvények és rendeletek hatályon kívül helyezéséről
12. 9.530/1945. M.E. sz. rendelet a szocialista, antifasiszta vagy demokratikus magatartás miatt egyes személyeket ért hátrányok megszüntetése tárgyában
13. 90/1945. M. E. sz. rendelet egyes személyi és családjogi rendelkezések tárgyában
14. 10.470/1945. M.E. sz. rendelet egyes személyi és családjogi rendelkezések tárgyában
15. 1946. évi XXIX. Tc. a házasságon kívül született gyermek jogállásáról
16. 12.050/1948. (XII. 11.) Korm. rendelet
17. 121.000/1949. (VII. 31.)N.M. sz. rendelet az egészségükben veszélyeztetett gyermekeknek állami gyermekvédő intézetek gondozásába vételéről és egyes más gyermekvédelmi rendelkezésekről
18. 1949. évi XX. törvény: A Magyar Köztársaság Alkotmánya
19. 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
20. 3.366-146/1951. (XII. 28.) B.M. sz. rendelet az átmeneti gyermekotthonok elnevezésének és működési területének megváltoztatása tárgyában

21. 51/1954. (VIII.6.) M. T. sz. rendelet a kiskorú gyermekek tartásának és nevelésének biztosításáról valamint az állami gondozásba vétel feltételeiről
  22. Az Oktatási Miniszter 955-84/1954. sz. utasítása a gyámügyi eljárás szabályairól
  23. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa 2.111/1954. (IX. 15.) sz. határozata a gyermek és ifjúságvédelem egyes szervezési kérdéseiről
  24. 1962. évi 24. sz. tvr.
  25. 20/1969. sz. (V. 13.) Korm. rendelet a kiskorúakról való állami gondoskodásról
  26. 131/1970. (M. K. 15) MM utasítás a hivatásos pártfogók feladatairól
  27. 1971. évi IV. tv. (Ifjúsági Törvény)
  28. 1/1974. (VI. 22.) OM. Sz. rendelet a gyámügyi eljárásról
  29. 115/1978. M. K. 11. O. M. sz. utasítás a Gyermek- és Ifjúságvédő Intézetek Rendtartásának megalkotására
  30. 28/1986. (VIII. 31.) MM. Sz. rendelet a hivatásos nevelőszülői jogviszonyról
  31. 1986. évi IV. tv. A Csjt. Módosításáról
  32. 51/1986. (XI. 26.) MT rendelet a kiskorúakról való állami gondoskodásról
  33. 12/1987. (VI. 29.) MM. sz. rendelet a gyámhatósági eljárásról
  34. 1997. évi XXXI. tv. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
  35. 2002. évi IX. tv. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. tv. módosításáról
  36. A „Gyermekeink védelmében” elnevezésű adatlap rendszer - GH -3 adatlap
2. sz. Melléklet a 235/1997. (XII.17.) Korm. rendelethez

A doktori értekezéshez kapcsolódó publikációk

Könyvrészletek

Kátainé Lusztig Ilona: Szabadidős tevékenységek tervezésének, szervezésének módszertani kérdései gyermekvédelmi szakellátásban nevelőszülőknél elhelyezett gyermekek körében
In: Kovácsné Nagy Ibolya (szerk.) Szemelvények a gyógypedagógia területéről. 125 p.
Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 2015. pp. 51-86.
(ISBN: 978-615-5599-12-5)

Kátainé Lusztig Ilona: Gyermekvédelem és gyermeki jogok Magyarországon – a jogszabályok tükrében
In: Szendrő Katalin, Varga József, Barna József (szerk.) 7. Nemzetközi Balkán Társadalomtudományok Konferenciája: Absztraktok és közlemények. 220 p.
Konferencia helye, ideje: Kaposvár, 2015. 08.28-30.
Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 2015. pp. 137-144.
(ISBN: 978-615-5599-16-3)

Bosnyák Varga Tímea – Kátainé Lusztig Ilona: Gyermekvédelem Portugáliában
In: Takács István (szerk.) Újabb megközelítések a gyógypedagógiában. 50 p.
Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 2015. pp. 7-22.
(ISBN: 978-963-9821-93-4)

Folyóiratcikkek

Kátainé Lusztig Ilona Klára: Az elhelyezési értekezletről. Együtt a gyermekvédelemben: tájékozottság, együttműködés, biztonság 5: (3) pp. 3-5. (2011)

Kátainé Lusztig Ilona: 25 éves a Családsegítő Központ Kiskunfélegyházán: Egy pszichopedagógus emléktörédei. HÍRMONDÓ: Kapocs Szociális, Gyermekvédelmi és Egészségügyi Intézmény, 2010/2. sz. (2010)

Kátainé Lusztig Ilona: A gyermekjogi képviselő tevékenysége. Együtt a gyermekvédelemben: tájékozottság, együttműködés, biztonság. 3: (9) pp. 5-6. (2011)

Kátainé Lusztig Ilona: Gyakorlati tapasztalatok a gyermekek jogsérelmeiről. Együtt a gyermekvédelemben: tájékozottság, együttműködés, biztonság. 3: (9) p.7. (2011)

Absztraktok

Kátainé Lusztig Ilona: Nevelőszülői gondozás – esélyek, lehetőségek, dilemmák

In: Kozma Tamás (szerk.) A tanulás útjai: HUCER 2016: Absztrakt kötet. 198 p.

Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2016. 05. 26 – 2016. 05. 28.

Kaposvár: Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete (HERA), 2016. p. 76.

Kátainé Lusztig Ilona: Gyermekvédelem Magyarországon – a nevelőszülői gondozás tükrében

In: Bordás Andrea (szerk.) Oktatás határhelyzetben. Konferencia helye, ideje: Nagyvárad,

Románia, 2016.03.04. Nagyvárad: Partiumi Keresztény Egyetem, p. 14.

Kátainé Lusztig Ilona: Az elfogadás gyermekjogi aspektusai

In: Az elfogadás pedagógiája: Kétnapos szakmai tábor: Absztraktkötet. Konferencia helye,

ideje: Kaposvár, Magyarország, 2016. 11. 10- 2016. 11. 11. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, p.

15.

Kátainé Lusztig Ilona: A gyermeki jogok és esélyegyenlőség a köznevelési intézményekben

In: Az elfogadás pedagógiája: Kétnapos szakmai tábor: Absztraktkötet. Konferencia helye,

ideje: Kaposvár, Magyarország, 2016. 11. 10- 2016. 11. 11. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, p.

16.

Kátainé Lusztig Ilona: Tanulásban akadályozott tanulók szabadidős tevékenységei

In: Bencéné Fekete Andrea (szerk.) II. Kárpát-Medencei Nemzetközi Módszertani

Konferencia és Módszervásár: Absztraktkötet. Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2014. 10.10. (Kaposvári Egyetem)

Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 2014. pp. 39-40.

(ISBN: 978-963-9821-74-3)

Kátainé Lusztig Ilona: Szabadidő-pedagógia és gyermekvédelem

In: Buda András (szerk.) XIV. Országos Neveléstudományi Konferencia: Oktatás és nevelés – gyakorlat és tudomány: Tartalmi összefoglalók. 472 p.

Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2014. 11. 16 - 2014. 11. 18.

Debrecen: Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete, 2014. p. 466.
(ISBN:978-963-473-742-1)

Kátainé Lusztig Iлона: Gyermekjogi ismeretek oktatásának lehetőségei nem-formális keretekben

In: Andl Helga, Molnár-Kovács Zsófia (szerk.)

Iskola a társadalmi térben és időben IV. Tudományos konferencia: Absztraktkötet. 85 p.

Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2013. 04. 16-2013. 04. 17.

Pécs: Pécsi Tudományegyetem, „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 2013. p. 60. (ISBN:978-963-642-515-9)

Kátainé Lusztig Iлона: Szabadidő-pedagógia a gyermekotthonokban

In: Nagyházi Bernadette (szerk.) 7. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi

Konferencia: Innováció a neveléstudomány elméleti és gyakorlati műhelyeiben:

Absztraktkötet. Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013. 11. 29.

Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 2013. pp. 25-26.

(ISBN:978-963-9821-65-1)

Kátainé Lusztig Iлона: Roma/cigány gyermekek egyenlő esélyű kulturális tevékenysége a gyermekvédelmi szakellátásban

In: Andl Helga, Molnár-Kovács Zsófia (szerk.) Iskola a társadalmi térben és időben

III. Nemzetközi Tudományos Konferencia = HuCER 2012 (Hungarian Conference on Educational Research): Absztraktkötet. 117. p.

Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2012. 05. 22-2012.05. 23.

Pécs: Pécsi Tudományegyetem, „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola, 2012. p. 114. (ISBN:978-963-642-464-0)

Kátainé Lusztig Iлона: Nevelőcsaládokban élő gyermekek szabadidő eltöltése

In: Varga László (szerk.) 6. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi

Konferencia: Humántudományi kutatások a pedagógusképzés Szolgáltatában: Generációk találkozása. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2012. 04. 12. (Nyugat-Magyarországi Egyetem) Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, 2012. p. 133.

(ISBN:978-963-334-051-6)

Előadások

Kátainé Lusztig Ilona: Gyermeki jogok érvényesülése

Kora gyermekkori intervenció. Szakmai konferencia. Kaposvár: Kaposvári Egyetem.

(Szekcióvezetés: Dr. Kaponya Szilvia – Kátainé Lusztig Ilona: A mediáció társadalomformáló szerepe - gyermeki jogok érvényesülése)

Konferencia helye, ideje: Kaposvár, 2017. 05. 31.

Kátainé Lusztig Ilona: A 0-3 éves kisgyermek befogadása a nevelőcsaládba

I.Nemzetközi Kisgyermeknevelési konferencia. Kaposvár: Kaposvári Egyetem.

Konferencia helye, ideje: Kaposvár, 2015. 02. 05- 2012. 02. 06.

Kátainé Lusztig Ilona: Gyermekvédelem, gyermeki jogok – a XIX. század második felében és napjainkban. „Eötvös József és kora” Nemzetközi konferencia. Baja: Eötvös József Főiskola.

Konferencia helye, ideje: Baja, 2013. 11. 13.

Kátainé Lusztig Ilona: Leisure Time Education in Child Welfare – in Hungary

International Scientific Conference – „Didactics – Interdisciplinary Dialogue 2012”

Catholic University in Ruzomberok, Faculty of Education.

Konferencia helye, ideje: Levoca, Szlovákia, 2012. 10. 25- 2012. 10. 26.